ГОСПОДАРСЬКІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БУДІВЕЛЬНОГО РИНКУ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

КРАМАРЕНКО Ігор Валерійович - аспірант, кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
ORCID: https://orcid.org/0009-0009-6245-9099
УДК 343.5
DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.2.21

Будівельний ринок є одним із ключових секторів економіки, оскільки він забезпечує не тільки розвиток інфраструктури та житлового будівництва, але й значно впливає на соціально-економічний стан країни, створюючи робочі місця та сприяючи зростанню ВВП. Водночас, цей сектор є вразливим до різноманітних правопорушень, серед яких особливе місце займають шахрайство, корупція, привласнення бюджетних коштів та порушення контрактних зобов'язань. Стаття присвячена аналізу кримінально-правового захисту господарських відносин у сфері будівництва, зокрема вивченню основних правопорушень, що виникають внаслідок недосконалості правової системи, а також методів їх профілактики та усунення.

У результаті дослідження виявлено, що серед основних факторів, які сприяють поширенню правопорушень у будівельній сфері, є слабкий контроль за діяльністю учасників ринку, прогалини в національному законодавстві, а також корупційні схеми, які здебільшого залишаються без належного покарання. Окремо відзначено важливість удосконалення нормативно-правової бази, впровадження більш ефективних механізмів нагляду, а також підвищення правової свідомості як серед замовників, так і серед споживачів будівельних послуг.

З метою зменшення рівня шахрайства та корупційних проявів у будівництві необхідно розвивати й підтримувати систему прозорих тендерів, укладання контрактів, а також створити умови для відкритості в процесах контролю за виконанням будівельних проєктів. Додатково, важливим є посилення відповідальності за порушення норм будівельного законодавства, що дозволить забезпечити не лише ефективний правовий захист, а й стійкий розвиток будівельного ринку в цілому.

Це дослідження відкриває нові перспективи для вдосконалення механізмів кримінально-правового захисту господарських відносин у будівництві та пропонує конкретні рекомендації для зниження рівня правопорушень у цій галузі.

Ключові слова: будівельний ринок, кримінально-правова охорона, правопорушення, шахрайство, корупція, привласнення бюджетних коштів, будівельна діяльність, законодавче регулювання, правова свідомість, прозорість, контроль.

Постановка проблеми

Будівельний ринок відіграє ключову роль у розвитку економіки будь-якої країни, оскільки забезпечує створення житлових, комерційних та інфраструктурних об'єктів. Водночас ця сфера є вразливою до правопорушень, пов'язаних із шахрайством, корупцією, привласненням бюджетних коштів, недотриманням екологічних норм тощо. Враховуючи значний вплив будівельного ринку на соціально-економічний розвиток держави, кримінально-правова охорона господарських відносин у цій галузі є важливим завданням правоохоронної системи.

Особливої актуальності набуває питання правового регулювання будівельної діяльності в Україні, адже будівельний сектор є одним із найбільш корумпованих, що підтверджується численними кримінальними провадженнями. Недотримання законодавчих норм під час будівництва призводить до негативних наслідків як для інвесторів, так і для суспільства в цілому.

Метою даної статті є аналіз господарських відносин у сфері будівництва як об'єкта кримінально-правової охорони, визначення основних ризиків та правопорушень у цій галузі, а також виявлення шляхів удосконалення правового регулювання.

Стан опрацювання проблематики

Проблематика правового регулювання будівельної діяльності та її кримінально-правового захисту досліджувалася багатьма науковцями.

Зокрема, І. Крамаренко аналізує договірні відносини між учасниками будівельного ринку, наголошуючи на необхідності чіткого законодавчого регулювання для запобігання правопорушенням [7, с. 2]. На думку Н. Гуторова, значна частина злочинів у будівельній сфері пов'язана з корупційними схемами, які виникають через прогалини в законодавстві та відсутність належного контролю з боку держави [5, с. 31].

Інші науковці, такі як Д. Левчинський, розглядають питання державного регулювання будівництва та наголошують на важливості прозорості фінансових потоків у цій сфері [9, с. 50]. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання ефективності кримінально-правового захисту будівельного ринку, що обґрунтовує необхідність подальшого аналізу цієї теми.

Таким чином, проблема господарських відносин у будівництві потребує комплексного підходу, який включає аналіз договірних аспектів, корупційних ризиків, кримінально-правового регулювання та судової практики.

Матеріали та методи

У ході дослідження використано низку методів, що дозволяють всебічно розглянути питання кримінально-правового захисту господарських відносин у сфері будівництва:

– Метод аналізу нормативно-правових актів – застосовано для вивчення положень Кримінального кодексу України, Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» та інших нормативних документів.

– Статистичний метод – використано для аналізу статистичних даних щодо кримінальних правопорушень у будівельній сфері.

– Порівняльний метод – застосовано для аналізу зарубіжного досвіду щодо кримінально-правового захисту будівельного ринку.

– Метод системного підходу – дозволив розглянути господарські відносини в будівництві як складну систему з багатьма взаємопов'язаними елементами.

Виклад основного матеріалу

Господарські відносини у сфері будівництва – це сукупність правових, економічних та організаційних зв'язків між суб'єктами господарювання, що реалізують проєкти зі створення, реконструкції або ремонту об'єктів нерухомості. Основу правового регулювання становлять Господарський кодекс України, Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності», а також нормативні акти, що регламентують ліцензування, контроль та безпеку будівельних робіт.

У кримінальному праві об'єктом кримінально-правової охорони виступають суспільні відносини, на які посягає злочинне діяння. У випадку господарських правовідносин у сфері будівництва йдеться насамперед про:

– суспільні відносини у сфері здійснення законної господарської діяльності,

– економічну безпеку держави,

– законні інтереси інвесторів, замовників, забудовників,

– принципи відкритості, добросовісності та чесної конкуренції.

Об'єктом кримінально-правової охорони в контексті будівельної сфери є:

– господарський порядок, встановлений нормами публічного та приватного права щодо функціонування ринку нерухомості;

– інституційна довіра до державних механізмів містобудування;

– фінансово-майнові відносини, пов'язані з інвестуванням у будівництво;

– правовий режим користування землею та нерухомістю, що є результатом будівельної діяльності.

Кримінально-правова охорона покликана захищати не лише окремих суб'єктів господарювання, а й загальний правовий порядок функціонування будівельного ринку, що має стратегічне значення для економіки.

Будівельний ринок є однією з найбільших і найважливіших галузей економіки, що забезпечує розвиток інфраструктури та житлового фонду, а також впливає на соціально-економічний розвиток країни. Цей ринок характеризується високим рівнем складності та взаємодії численних учасників, таких як забудовники, інвестори, підрядники, державні органи, фінансові установи, а також споживачі, що виступають кінцевими користувачами будівельних об'єктів. Усі ці учасники мають свої інтереси, які можуть перетинатися, а іноді й вступати в конфлікт. Така складна взаємодія та величезні фінансові об'єми створюють можливості для численних правопорушень, які не тільки ставлять під загрозу безпеку та якість будівель, але й підривають довіру до всього будівельного сектору [10, с. 3].

Одним із головних чинників, який визначає появу правопорушень у будівництві, є недостатній рівень контролю за реалізацією проєктів на різних етапах, від отримання дозвільних документів до введення об'єктів в експлуатацію. Крім того, існують прогалини в законодавстві, яке не завжди ефективно регулює специфіку будівельних правопорушень, що часто дає змогу зловмисникам маніпулювати системою або уникати покарання за свої незаконні дії. Проблеми корупції в органах державного управління та відсутність чітких механізмів контролю за діяльністю забудовників роблять цю сферу дуже вразливою до правопорушень [5, с. 32].

До основних правопорушень у будівництві відносяться шахрайство, корупція, привласнення або розтрата бюджетних коштів, порушення екологічних норм, самовільне будівництво та маніпуляції з будівельною документацією. Кожне з цих порушень має серйозні наслідки як для економіки, так і для безпеки людей, що проживають у будівлях або працюють на таких об'єктах.

Шахрайство в будівництві є однією з найбільших проблем, яка не лише загрожує економічній стабільності, а й ставить під загрозу безпеку житла та об'єктів інфраструктури. Це явище набуває дедалі більшого розповсюдження, особливо в умовах недостатньої контролюючої діяльності з боку держави та низького рівня правової свідомості як серед замовників, так і виконавців будівельних робіт.

Найпоширенішою формою шахрайства є ситуація, коли забудовник чи підрядник не виконують умови договору. Це може проявлятися в затримках з початком або завершенням робіт, використанні неякісних матеріалів або заниженні обсягів виконаних робіт. Часто такі шахраї працюють без належної ліцензії чи без документів, що підтверджують їх кваліфікацію, залишаючи споживача в невигідному становищі [1, с. 15].

У будівельному секторі шахраї часто використовують неофіційні угоди, що не мають юридичної сили, щоб уникнути відповідальності за неякісне виконання робіт. Також трапляються випадки фальшування документів, таких як технічні паспорти, акти виконаних робіт та сертифікати відповідності матеріалів.

Шахраї можуть «зникати» з грошима, не завершивши проєкт. Ще одна форма фінансового шахрайства – це завищення вартості робіт та матеріалів, коли фактична ціна значно менша, ніж вказана в договорі [4, с. 252].

Особливу увагу варто приділити шахрайству в житловому будівництві, де в

результаті недобросовісної діяльності забудовників виникають затримки в здачі об'єктів, низька якість спорудження або зовсім відсутність прав на землю. Часто шахраї під виглядом забудовників продають нерухомість, не маючи права на її будівництво.

Наслідки шахрайства в будівництві можуть бути дуже серйозними:

– Економічні втрати для замовників, що мають викидати додаткові кошти на виправлення помилок чи завершення робіт.

– Небезпека для здоров'я та життя людей, адже часто шахраї використовують неякісні матеріали або порушують будівельні норми та стандарти, що може призвести до обрушення будівель чи інших аварій.

– Втрати довіри до галузі. Масове шахрайство веде до того, що споживачі починають сумніватися в надійності будівельних компаній, що, у свою чергу, призводить до зниження інвестицій у будівництво [2, с. 112].

Одним з найважливіших кроків є вдосконалення законодавства. Потрібно встановити жорсткіші вимоги до будівельних компаній та їхніх підрядників, а також посилити контроль за виконанням будівельних норм і стандартів. Забудовники повинні не лише мати відповідні ліцензії, але й дотримуватися прозорих фінансових та технічних процедур.

Важливим етапом є підвищення правової свідомості серед замовників та споживачів будівельних послуг. Роз'яснювальна робота щодо правильного оформлення договорів, перевірки надійності підрядників та контролю за якістю робіт допоможе знизити кількість випадків шахрайства [8, с. 108].

Для уникнення шахрайства замовникам варто звертатися до професійних експертів, які можуть здійснювати технічний та фінансовий аудит будівельних компаній. Це дозволить вчасно виявити можливі порушення та уникнути фінансових втрат.

Важливим кроком у боротьбі з шахрайством може стати створення державного реєстру перевірених і надійних забудовників та підрядників. Цей реєстр стане корисним як для замовників, так і для самого ринку, сприяючи розвитку прозорої конкуренції.

Шахрайство в будівництві – це серйозна проблема, яка вимагає комплексного підходу до вирішення. Тільки за умови тісної співпраці державних органів, будівельних компаній та споживачів можна знизити рівень шахрайства і створити умови для розвитку чесного і прозорого будівельного ринку. Водночас важливим є підвищення обізнаності громадян і фахівців щодо ризиків та методів захисту своїх прав у галузі будівництва [7, с. 2].

Корупція в будівельній галузі є однією з найбільших проблем, що значно ускладнює розвиток інфраструктури, підвищує вартість будівельних проєктів та сприяє зниженню якості виконаних робіт. Вона охоплює широкий спектр незаконних практик, від хабарництва до маніпуляцій із документами та впливу на державні органи, що регулюють будівництво.

Будівельна галузь часто стикається з недостатнім контролем з боку державних органів. Це створює можливості для маніпуляцій і зловживань, адже забудовники та підрядники можуть уникати перевірок, фальсифікувати документи або використовувати «схеми», що дозволяють їм обійти норми та стандарти [6, с. 282].

Часті зміни в законодавстві, відсутність чітких нормативів і процедур для надання дозвільних документів створюють ґрунт для корупційних практик. Невизначеність у регулюванні дозволяє чиновникам зловживати своїм становищем, отримуючи хабарі за сприяння в отриманні дозволів чи ліцензій.

У будівельному секторі існує значна кількість адміністративних бар'єрів, таких як необхідність отримання численних дозвільних документів, сертифікатів, узгоджень тощо. Це дає чиновникам змогу вимагати хабарі за прискорення процесів або за «безперешкодне» проходження перевірок.

У деяких країнах будівельна галузь може бути монополізована кількома великими компаніями, які використовують своє становище для отримання державних

контрактів та впливу на органи влади. Це створює корупційну взаємодію між приватним сектором і державними чиновниками [3, с. 2].

Корупційні схеми часто стають нормою через відсутність адекватних покарань для порушників. Високий рівень безкарності серед чиновників і бізнесменів заохочує продовжувати зловживання та порушення.

Хабарі та незаконні угоди часто призводять до того, що будівельні роботи виконуються з використанням дешевих і неякісних матеріалів. Це підвищує ризик аварій, небезпечних ситуацій та пошкоджень об'єктів. У довгостроковій перспективі це може призвести до серйозних економічних і соціальних проблем.

Корупційні схеми, пов'язані з наданням дозволів, закупівлею матеріалів та виконанням робіт, призводять до значного підвищення вартості будівельних проєктів. У результаті будівництво стає дорожчим для інвесторів, що може призвести до затримок у реалізації проєктів та їх скорочення [8, с. 108].

Корупція в будівельному секторі негативно впливає на інвестиційний клімат, оскільки інвестори не бажають вкладати гроші в країни чи регіони, де корупційні ризики є високими. Це може призвести до зниження кількості інвестицій у будівельну галузь і, як наслідок, до зниження темпів розвитку інфраструктури.

Численні корупційні схеми знижують ефективність використання бюджетних коштів, оскільки гроші, призначені для будівництва та реконструкції об'єктів інфраструктури, йдуть на хабарі та незаконні виплати. Це веде до зменшення якості державних об'єктів та витрат на їхнє утримання [2, с. 78].

Одним із ключових кроків у боротьбі з корупцією є реформа дозвільних процедур. Зниження кількості необхідних документів, спрощення процесів погодження та одержання дозволів може суттєво зменшити кількість можливих корупційних схем.

Важливо забезпечити відкритість усіх етапів будівництва, від планування до здачі об'єктів в експлуатацію. Створення відкритих реєстрів, де публікується інформація про виконані роботи, використовувані матеріали та витрачені кошти, дозволить зменшити можливості для корупції.

Необхідно посилити боротьбу з корупцією через створення антикорупційних органів та впровадження жорстких санкцій для тих, хто займається незаконною діяльністю. Важливо також проводити навчання для державних службовців та бізнесменів щодо етичних норм і антикорупційних стандартів [6, с. 282].

Використання технологій, таких як блокчейн, для контролю за проведенням тендерів і розподіленням бюджетних коштів, дозволить зменшити людський фактор та зробить процеси більш прозорими та відкритими для громадськості.

Корупція в будівельній галузі є серйозною проблемою, яка вимагає комплексного підходу до вирішення. Посилення контролю, підвищення прозорості та розвиток інституційних механізмів для боротьби з корупцією дозволить значно знизити рівень цього явища. Водночас важливо, щоб як державні органи, так і самі учасники будівельного процесу активно працювали над створенням сприятливого середовища для чесного і прозорого розвитку будівельної галузі [4, с. 252].

Привласнення та розтрата бюджетних коштів – це серйозні правопорушення, які мають значні економічні, соціальні та політичні наслідки. Вони включають незаконне використання державних фінансів, виділених для фінансування конкретних проєктів чи потреб, з метою особистого збагачення або для задоволення власних інтересів. Ці злочини ставлять під загрозу ефективність використання державних ресурсів, погіршують умови розвитку економіки та знижують рівень довіри до державних інституцій.

Один з основних чинників, що сприяють привласненню та розтраті бюджетних коштів, – це недостатній рівень контролю та моніторингу за використанням державних фінансів. У багатьох випадках слабкі механізми внутрішнього та зовнішнього аудиту дозволяють чиновникам та керівникам підприємств маніпулювати бюджет-

ними коштами без належного нагляду [5, с. 32].

Привласнення бюджетних коштів часто здійснюється через корупційні схеми, коли чиновники або підприємці використовують своє становище для незаконного отримання або відмивання коштів. Відсутність адекватних покарань і безкарність сприяють продовженню таких практик.

У деяких випадках чиновники можуть розкрадати бюджетні кошти через тиск на них, пов'язаний із необхідністю виконання низки фінансових зобов'язань або розподілу коштів серед різних державних установ. Це може бути наслідком тиску або неефективного управління фінансами.

Привласнення та розтрата бюджетних коштів також можуть бути результатом низької правової свідомості, коли порушення законодавства розглядається як «нормальна» практика, а особисті вигоди стають важливішими за суспільний інтерес [9, с. 51].

Привласнення та розтрата бюджетних коштів призводить до значних економічних втрат для держави. Це зменшує обсяги фінансування важливих соціальних програм, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальний захист. У результаті страждають найбільш вразливі верстви населення.

Коли бюджетні кошти розкрадаються або використовуються неефективно, це негативно позначається на якості державних послуг, таких як ремонт інфраструктури, будівництво житла та реконструкція об'єктів. Привласнення коштів, призначених для цих цілей, веде до низької якості роботи та невиконання проєктів.

Постійні скандали з привласненням бюджетних коштів призводять до падіння довіри громадян до органів влади. Це може сприяти політичній нестабільності та зниженню ефективності роботи державних установ. Громадяни можуть ставати пасивними та менш зацікавленими в політичних процесах.

Привласнення бюджетних коштів створює прецеденти, які заохочують інших чиновників і підприємців до використання державних грошей для особистої вигоди. Це може призвести до поширення корупції на всіх рівнях державного управління [10, с. 3].

Важливим кроком у боротьбі з привласненням та розтратами є зміцнення системи контролю за використанням бюджетних коштів. Необхідно створити незалежні органи для проведення фінансових аудитів та моніторингу витрат, забезпечивши публічність та доступність інформації про розподіл коштів.

Використання сучасних технологій, таких як електронні платформи для тендерів, а також публічний доступ до інформації про державні закупівлі та витрати, дозволить зменшити можливості для зловживань і зробить процеси більш прозорими.

Потрібно впроваджувати суворіші покарання для тих, хто займається привласненням або розтратами бюджетних коштів. Це можуть бути не лише фінансові санкції, а й кримінальна відповідальність для високопосадовців, що дозволяють такі практики [1, с. 16].

Важливо підвищувати рівень правової свідомості серед чиновників та громадян, організовуючи програми навчання щодо боротьби з корупцією та правильного використання державних коштів. Це сприятиме створенню морально-етичних норм, які будуть заохочувати до чесної та прозорої діяльності.

Створення та підтримка незалежних органів, які б проводили розслідування та забезпечували дотримання антикорупційних стандартів, є важливим кроком у боротьбі з привласненням коштів. Вони повинні мати право на безперешкодний доступ до інформації та можливість здійснювати реальні дії у випадку порушень.

Привласнення та розтрата бюджетних коштів – це серйозна проблема, яка ставить під загрозу стабільність держави та її економіку. Боротьба з цими явищами вимагає комплексного підходу, включаючи покращення системи контролю, зміцнення правової бази, підвищення прозорості та ефективності використання державних ресурсів, а також посилення відповідальності за порушення. Лише за таких умов можна забезпечити чесне та ефективне використання державних коштів для розвитку кра-

їни та поліпшення якості життя громадян [4, с. 252].

Порушення екологічних норм є однією з найбільших загроз, які можуть виникнути під час будівництва. Вони включають забудову заповідних територій або зону, де заборонено будівництво через високі екологічні ризики. Нерідко в результаті такої забудови порушуються екологічні баланси, знищується флора та фауна, забруднюються водні ресурси та ґрунти, що призводить до довгострокових негативних наслідків для екосистеми. Ігнорування норм екологічної безпеки під час будівництва також може стати причиною значних забруднень, що впливає на здоров'я людей, які проживають поруч.

Самовільне будівництво – це процес будівництва об'єктів без належних дозволів і погоджень з органами місцевого самоврядування або іншими відповідними установами. Це є серйозним порушенням законодавства і може призвести до різноманітних негативних наслідків як для самого забудовника, так і для громади, у якій здійснюється будівництво. В Україні проблема самовільного будівництва є надзвичайно актуальною, оскільки, незважаючи на наявність законодавчих норм, цей процес усе ще поширений [7, с. 3].

Багато забудовників не завжди повною мірою розуміють вимоги законодавства, що регулює будівництво, або просто не хочуть витрачати час і ресурси на отримання необхідних дозволів. Це особливо стосується приватних осіб, які вирішують побудувати будинок на земельній ділянці без відповідних дозволів.

У багатьох випадках отримання дозволу на будівництво пов'язане з численними бюрократичними труднощами, корупцією та затримками в процесі погодження документів. Тому деякі забудовники вирішують збудувати об'єкт без дозволу, щоб уникнути цих процедур і прискорити процес.

Інколи самовільне будівництво є спробою заощадити на витратах, що можуть виникнути під час оформлення дозвільних документів або через додаткові вимоги до проєктів будівництва. Зокрема, забудовники можуть намагатися обійти плату за проєктування, архітектурні та інженерні розрахунки, а також можливі фінансові витрати на отримання дозволів.

У деяких випадках самовільне будівництво виникає через відсутність належного контролю з боку органів місцевої влади. Відсутність регулярних перевірок або складнощі в процесі виявлення порушень дозволяють забудовникам здійснювати будівництво без дозволів [7, с. 3].

Самовільні будівельні об'єкти часто не відповідають будівельним нормам і стандартам. Вони можуть бути побудовані з порушенням вимог до міцності конструкцій, що створює загрозу для безпеки мешканців та тих, хто працює на таких об'єктах. Це може призвести до обвалів, пожеж або інших аварійних ситуацій.

Самовільні забудови можуть призвести до порушення екологічної рівноваги, зміни ландшафтів, забруднення водних ресурсів та повітря. Часто такі об'єкти зводяться без врахування інфраструктурних потреб, що може погіршити транспортну ситуацію, знизити якість житлових умов та порушити існуючі екосистеми.

Будівництво без дозволів часто спричиняє конфлікти з місцевими органами влади, які мають повноваження припиняти таке будівництво та накладати штрафи. Самовільні будівельники можуть бути змушені зносити незаконно зведені об'єкти, що вимагає додаткових витрат. Крім того, якщо об'єкт порушує права інших громадян (наприклад, перекриває доступ до сонячного світла або викликає підвищене навантаження на комунальні мережі), це може призвести до соціальних конфліктів [8, с. 108].

Самовільне будівництво є порушенням закону, і особа, що здійснила таке будівництво, може бути оштрафована або примушена до знесення об'єкта. Згідно з українським законодавством, самовільне будівництво може призвести до кримінальної відповідальності, зокрема, у разі порушення норм безпеки чи екологічних стандартів.

Один із шляхів вирішення проблеми – це створення ефективної системи контролю за будівельною діяльністю. Це включає в себе регулярні перевірки будівельних

об'єктів, моніторинг дозволів та ліцензій, а також посилення відповідальності [4, с. 252].

Згідно з Кримінальним кодексом України, правопорушення в будівельному секторі регулюються кількома статтями, серед яких:

– Стаття 190 «Шахрайство» – передбачає кримінальну відповідальність за заволодіння чужим майном шляхом обману або зловживання довірою, що стосується таких випадків, як фіктивні договори або використання недоброякісних матеріалів.

– Стаття 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» – регулює відповідальність за привласнення бюджетних коштів, призначених на будівництво соціальних об'єктів, а також незаконне використання виділених коштів.

– Стаття 364 «Зловживання владою або службовим становищем» – застосовується у випадках, коли посадові особи використовують своє становище для незаконних вигод у процесі погодження чи погодження будівництва.

– Стаття 366 «Службове підроблення» – регулює відповідальність за підробку або внесення неправдивих відомостей до документів, що стосуються будівельних проєктів [1, с. 14].

Незважаючи на наявність відповідних норм у законодавстві, нинішня правова база потребує удосконалення, оскільки не всі специфічні порушення у будівництві, такі як самовільне будівництво та маніпуляції з документацією, мають чітке кримінальне регулювання. Таким чином, для покращення ситуації необхідно запроваджувати нові закони, що регулюють ці аспекти, а також посилювати контроль за дотриманням існуючих стандартів.

Висновки

Господарські відносини у сфері будівництва є важливою складовою економіки держави, однак їхня складність, багаторівнева структура та велика кількість учасників створюють сприятливе підґрунтя для виникнення численних правопорушень. Проведене дослідження засвідчило, що найпоширенішими злочинами в будівельній галузі є шахрайство, корупція, привласнення та розтрата бюджетних коштів, порушення екологічних норм, фальсифікація документації, самовільне будівництво. Ці порушення не лише наносять шкоду економіці, але й створюють загрозу для життя та здоров'я громадян.

Аналіз вітчизняного законодавства показав, що чинна правова база має низку прогалин, які дозволяють зловмисникам уникати відповідальності або ж використовувати юридичні прогалини у власних інтересах. Особливу тривогу викликає системна корупція в органах державного управління, яка істотно ускладнює ефективне регулювання будівельного процесу та контроль за дотриманням законодавчих норм.

З метою підвищення рівня кримінально-правового захисту господарських відносин у сфері будівництва доцільно вжити таких заходів:

1. Удосконалити законодавство шляхом конкретизації складів злочинів, пов'язаних із шахрайством у будівництві, та введенням чітких вимог до дозвільних і ліцензійних процедур.

2. Посилити контроль з боку держави за дотриманням будівельних норм та цільовим використанням бюджетних коштів.

3. Впровадити системи електронного нагляду та прозорого моніторингу всіх етапів реалізації будівельних проєктів.

4. Сприяти правовій просвіті населення й підвищенню рівня правосвідомості серед споживачів будівельних послуг з метою запобігання їх втягуванню у шахрайські схеми.

5. Створити єдиний державний реєстр забудовників та підрядників, що мають підтверджену репутацію, фінансову стабільність та історію відповідальної діяльності.

6. Забезпечити невідворотність покарання за злочини в будівельній сфері, зокрема через спеціалізовану підготовку правоохоронців та прокурорів, які займаються такими правопорушеннями.

Оскільки будівельна сфера є однією з ключових у національній економіці та од-

ночасно залишається вразливою до правопорушень господарського характеру, виникає нагальна потреба у вдосконаленні чинного законодавства з метою посилення кримінально-правової охорони господарських відносин у цій галузі. Зокрема, доцільним є запровадження до Кримінального кодексу України нової спеціальної норми, що передбачала б відповідальність за порушення законодавства у сфері будівництва, які призвели до тяжких наслідків, наприклад, шляхом додавання нової статті 229-1 «Порушення законодавства у сфері будівництва, що завдало значної шкоди». Крім того, потребує уточнення диспозиція статті 364 КК України щодо зловживання владою або службовим становищем, зокрема шляхом доповнення її ознаками правопорушень, пов'язаних із погодженням чи реалізацією будівельних проєктів з порушенням спеціального законодавства. Також слід внести відповідні зміни до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», доповнивши його нормами про передачу матеріалів до правоохоронних органів у випадках виявлення грубих порушень, які мають ознаки злочину. У перспективі доцільно також розширити положення антикорупційного законодавства щодо відповідальності юридичних осіб за вчинення злочинів у будівельній сфері. Сукупність запропонованих змін дозволить створити більш ефективний механізм кримінально-правового реагування на протиправні посягання у сфері функціонування будівельного ринку.

Таким чином, для забезпечення ефективного функціонування будівельного ринку як важливого елементу економіки необхідна цілеспрямована політика з боку держави, спрямована на викорінення корупції, підвищення прозорості та правової визначеності у сфері будівництва, а також посилення кримінально-правової охорони господарських відносин.

Література

1. Апанасенко К.І. Про особливості дозвільних правовідносин у сфері господарської діяльності. Economics and Law. 2019. № 4 (55). С. 13–23.

2. Вінник О.М., Шаповалова О.В. Господарське право в умовах цифровізації економіки: навчальний посібник / за заг. ред. О.М. Вінник. Київ, 2020. 314 с.

3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

4. Гузенко О. Особливості господарських правовідносин у сучасних реаліях розвитку підприємств. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.) / за заг. ред. І.В. Красницького. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 251–254.

5. Гуторова Н.О. Охоронна функція кримінального права. Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 жовт. 2014 р. Харків, 2014. С. 31–35.

6. Кадала В. Господарські правовідносини як понятійна категорія: наукові позиції та осучаснення. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.) / за заг. ред. І.В. Красницького. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 281–284.

7. Крамаренко І.В. Поняття кримінально-правової охорони господарських відносин у сфері функціонування будівельного ринку. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/43-3.pdf

8. Кузнецов В.В. Кримінально-правова охорона: проблеми визначення поняття. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. Вип. 30. Т. 2. С. 107–110.

9. Левчинський Д.Л. Основні напрямки методів підвищення ефективності інвестиційно-будівельної діяльності. Науково-технічний збірник. 2010. № 94. С. 50–54.

10. Тенденції будівельного ринку України під час воєнного стану. URL: https://propertytimes.com.ua/blogs/andriy_ozeychuk/tendentsiyi_budivelnogo_rinku_ukrayini_pid_chas_voennogo_stanu.

Kramarenko Ihor Valeriiovych,
Postgraduate Student, Department of Sectoral Law and General Legal Disciplines, Institute of Law and Social Relations of the Open International University of Human Development «Ukraine»
ORCID: https://orcid.org/0009-0009-6245-9099
e-mail: kramarenko_ihor@ukr.net

ECONOMIC RELATIONS IN THE CONSTRUCTION MARKET AS AN OBJECT OF CRIMINAL LEGAL PROTECTION

The construction market is one of the key sectors of the economy, as it not only ensures the development of infrastructure and residential construction but also significantly impacts the socio-economic state of the country by creating jobs and contributing to GDP growth. At the same time, this sector is vulnerable to various offenses, among which fraud, corruption, embezzlement of budget funds, and breach of contract obligations occupy a special place. This article is dedicated to the analysis of criminal-legal protection of economic relations in the construction sector, particularly the study of the main offenses arising due to the imperfection of the legal system, as well as methods for their prevention and elimination.

The research revealed that among the main factors contributing to the spread of offenses in the construction sector are weak control over the activities of market participants, gaps in national legislation, and corruption schemes, which mostly remain unpunished. The importance of improving the regulatory and legal framework, implementing more effective supervision mechanisms, and raising legal awareness both among contractors and consumers of construction services is also highlighted.

To reduce the level of fraud and corruption in construction, it is necessary to develop and support a system of transparent tenders, contract agreements, and create conditions for openness in the processes of controlling the implementation of construction projects. Additionally, strengthening responsibility for violations of construction legislation is essential, as this will ensure not only effective legal protection but also the sustainable development of the construction market as a whole.

This study opens new perspectives for improving the mechanisms of criminal-legal protection of economic relations in construction and offers specific recommendations for reducing the level of offenses in this industry.

Keywords: construction market, criminal-legal protection, offenses, fraud, corruption, embezzlement of budget funds, construction activities, legislative regulation, legal awareness, transparency, con